

KANSALLISAARTEITA KAIKILLE

Museoviraston saavutettavuussuunnitelma

Toimittajat: Tapani Sainio ja Helena Edgren

Taitto: Mikko Rautala

Julkaisija:

Museovirasto

Nervanderinkatu 13

PL 913

00101 HELSINKI

puh. (09) 40 501

Kansikuva: Turun linnanpihan kiveystä. Antti Suna, MV.

Takakansi: Louhisaaren kartanolinnaan valmistettu biedermeier-tuolin pienoismalli. Lea Värtinen, MV.

ISBN 978-951-616-164-1 (nid.) / ISBN 978-951-616-165-8 (pdf)

Painopaikka Yliopistopaino, Helsinki 2007

Sisällys

Tiivistelmä	4
1. Sesam aukene!	5
2. Saavutettavuudesta hyötyvät kaikki	8
3. Tulevaisuuden asiakkaat	10
4. Saavutettavuus Museovirastossa	11
4.1. Viestintä	11
4.2. Esteetön pääsy nähtävyyksiin	14
4.3. Asiakaspalvelu	17
4.4. Näyttelyt	19
4.5. Kulttuuriperintökasvatus	22
4.6. Arkistot, esinekokoelmat ja kirjastot	25
4.7. Museovirasto saavutettavana työpaikkana	28
4.8. Päätöksenteon avoimuus	29
5. Toimenpide-ehdotuksia 2007–2012	31
LIITTEET	35
Tausta-aineisto verkossa	35
Työkaluja viestinnän saavutettavuuden lisäämiseen	35
Saavutettavuuskirjallisuutta ja -linkkejä	39

Tiivistelmä

Saavutettavassa kulttuurikohteessa jokaisella on mahdollisuus päästä osalliseksi kulttuuriperinnöstä.

Saavutettavuutta edistetään Museovirastossa lisäämällä kykyä havaita sen esteitä ja tekemällä konkreettisia parannuksia. Saavutettavuuden huomioon ottaminen on luonteva osa henkilökunnan asennetta ja toimintatapoja.

Saavutettavuussuunnitelma kattaa Museoviraston tilat, toiminnan ja tiedon. Suunnitelma selkiyttää Museoviraston suhtautumista kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten esteettömyyden parantamiseen. Se selvittää, miten erityisryhmien apuvälineitä ja palveluita tulee täydentää museoissa ja muissa käyntikohteissa. Suunnitelma esittää myös, miten näyttelyitä sekä arkistojen, kirjaston ja kokoelmien palveluita voi kehittää eri ryhmille sopivammiksi sekä miten saavutettavuutta edistetään viestinnässä ja viestinnän keinoin.

Saavutettavuutta voidaan usein edistää pienilläkin ratkaisuilla, jotka eivät välttämättä maksa paljon. Se kannattaakin ottaa huomioon jo suunnittelun alkuvaiheessa. Saavutettavuus ei ole aina ”enemmän”, vaan ennen kaikkea ”paremmin”.

Toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa kannattaa olla yhteydessä käyttäjiin ja hyödyntää heidän asiantuntemustaan. Pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen yhteistyö on antoisaa kaikille osapuolille.

Saavutettavuussuunnitelman loppuun on koottu liitteitä, joissa on tietoa suunnitelmaan liittyvistä selvityksistä sekä apuneuvoja käytännön työhön.

*Aarrematojen ketju. Kansanuskomuksen mukaan aarremato johdattaa kätketyn aarten luo.
Lauri Putkonen.*

I. Sesam aukene!

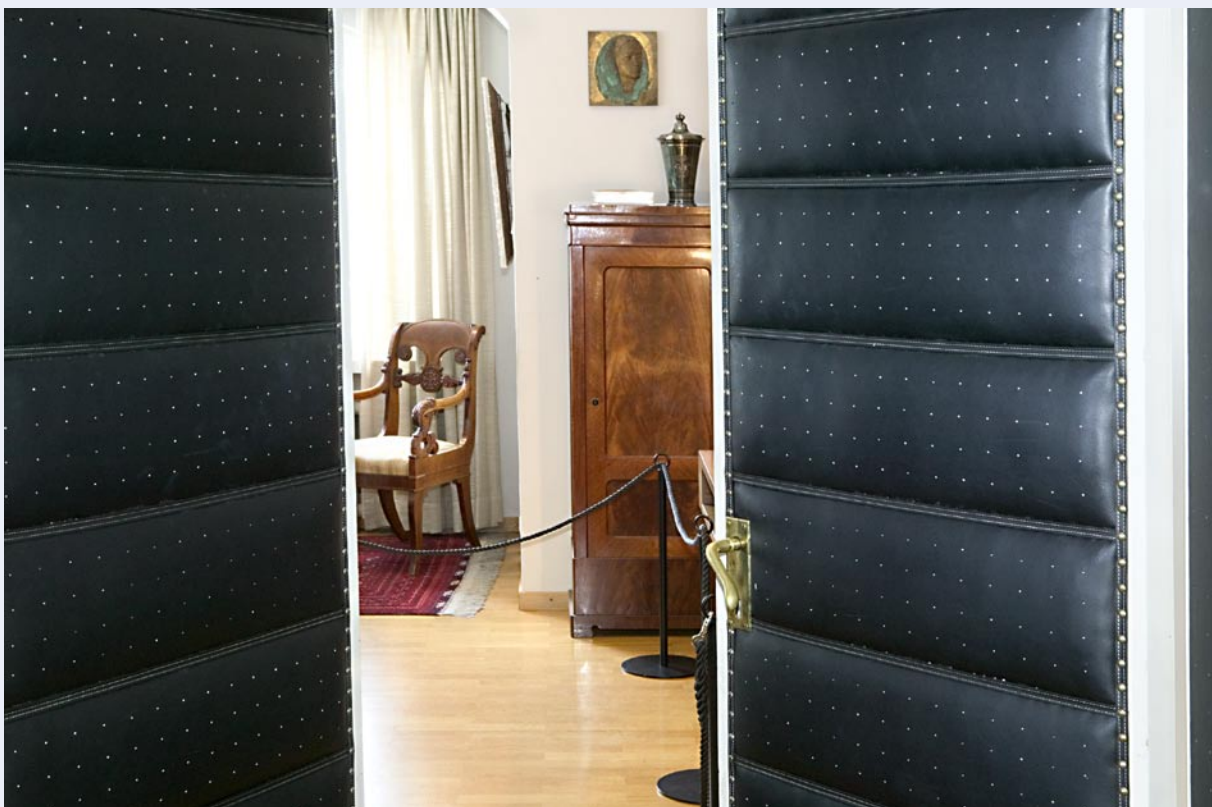
Laajamittainen saavutettavuustyö alkoi Museovirastossa vuonna 2004, jolloin Museoviraston koordinoima eurooppalainen hanke Access to Cultural Heritage (ACCU) käynnistyi. Hankkeen myötä kertynyt tieto ja syntyneet verkostot haluttiin hyödyntää ja juurruttaa saavutettavuusajattelu Museoviraston arkityöhön. Saavutettavuus on jo yhtenä painopistealueena Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2008 – 2012. Tehokkaimmaksi keinoksi nähtiin kuitenkin Museoviraston keskeiset toiminnot kattavan saavutettavuussuunnitelman laatiminen.

Selkeä saavutettava Museovirasto -työryhmä asetettiin joulukuussa 2005. Sesam-työryhmäksi kutsutun asiantuntijoiden joukon tehtävänä oli laatia saavutettavuussuunnitelma, joka määrittelee Museoviraston tavoitteet kulttuuriperinnön saavutettavuuden edistäjänä sekä alustavat toimenpide-ehdotukset tavoitteiden saavuttamiseksi.

Työryhmä, johon kuului 28 jäsentä, jaettiin kuuteen asiantuntijaryhmään. Ne keskittyivät Museoviraston toiminnan eri osa-alueisiin. Työtä ohjasi ja koordinoi sihteeristö, jossa oli edustaja kaikista työryhmistä.

Seesami on Afrikasta kotoisin oleva yksivuotinen yrtti *Sesamum indicum*, jota nykyisin viljellään enimmäkseen Intiassa, Kiinassa ja joissakin Afrikan maissa. Siemenistä puristetaan seesamiöljyä ja valmistetaan leipää tai makeisia.

”Seesam aukene” oli Tuhannen ja yhden yön tarujen puunhakkaaja Ali Baban taikasana, jolla rosvoluolan ovi avautui. Kun seesaminsiemenet ovat kypsiä, niiden kota napsahtaa auki singoten siemenet ympäristöön – siis sesam aukenee!

Kurkista museoon. Löydätkö esteitä? Mikko Karhula, MV.

Asiantuntijaryhmät työskentelivät itsenäisesti ennalta asetettujen ohjeistusten mukaan ja käsittelivät omaan sektoriinsa liittyviä kysymyksiä. Koko saavutettavuussuunnitelman valmistelutyö organisoitiin siten, että mahdollisimman laaja näkemys kaikilta Museoviraston toiminnan osa-alueilta saatiin mukaan. Tavoitteena oli myös ankkuroida saavutettavuusasiat mahdollisimman lähelle työntekijöitä ja työn arkea jo suunnitelman tekovaiheessa.

Työryhmän toimikausi alkoi 1.1.2006 ja päättyi 31.12.2006. Asiantuntijaryhmät luovuttivat sihteeristölle työnsä 13.10.2006. Sihteeristö viimeisteli ehdotuksen saavutettavuussuunnitelmaksi ja luovutti sen Museoviraston johtoryhmälle 25.1.2007.

Saavutettavuussuunnitelmatyöstä vastasi intendentti Helena Edgren. Työn ohjauksesta ja koordinoinnista vastaavan sihteeristön puheenjohtajana toimivat koordinaattori Ulla Salmela (9.6.2006 asti) ja koordinaattori Tapani Sainio (12.6.2006 lähtien).

Sihteeristöön kuuluivat intendentti Helena Edgren, apulaistutkija Hanna Forssell, arkkitehti Marja Ivars, suunnittelija Eeva Kukko, tutkija Pirkko Madetoja, tutkija Ismo Malinen, tiedottaja Lea Murto-Orava, koordinaattori Tapani Sainio, koordinaattori Ulla Salmela, museonhoitaja Aino-Maija Tiensuu sekä vs. museolehtori Minna Tuulas.

Asiantuntijaryhmät ja niiden jäsenet sekä työtä ohjanneet peruskysymykset

Rakennusperintö ja muinaisjäännökset

Miten Museovirasto suhtautuu kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja muinaisjäännösten fyysiseen esteettömyyteen? Miten Museoviraston hallinnoimien rakennusten saavutettavuutta voidaan edistää?

Osa Sesam-työryhmää koolla. Mervi Saarenmaa, MV.

Arkkitehti Marja Ivars, intendentti Selja Flink, rakennusmestari Sampsa Karvinen, tutkija Olli Soininen, yli-intendentti Helena Taskinen, tutkija Antti Suna, näyttelysihteeri Reetta DeWan.

Näyttelysuunnittelu ja -tekniikka

Miten näyttelyiden suunnittelussa otetaan huomioon erilaiset kävijät? Saako museotarjonnasta irti elämyksiä ja tietoa, vaikka taustatietämys aiheesta olisi niukkaa tai lukeminen olisi hankalaa?

Museomestari Reijo Pasanen, suunnittelija Raija Pirilä, tutkija Ismo Malinen, tutkija Jouni Kuurne, piirtäjä Mikko Rautala.

Kulttuuriperintökasvatus

Miten museo-opetuksessa ja kulttuuriympäristökohteissa otetaan huomioon kaikki kävijäryhmät? Näkyvätkö erilaisten ryhmien kiinnostuksen kohteet näyttelyiden sisällöissä?

Apulaistutkija Hanna Forssell, projektisihteeri Minna Tuulas, yli-intendentti Leena Ruonavaara.

Asiakaspalvelu

Miten uudet kävijät toivotetaan tervetulleiksi museoihin ja muihin kulttuurikohteisiin? Miten erilaisia tiedontarvitsijoita palvellaan? Minkälainen apuvälinevalikoima kohteissa on?

Museonhoitaja Aino-Maija Tiensuu, tutkimusavustaja Päivi Hartikainen, tutkija Jouni Marjamäki, kirjastosihiteeri Tiina Salminen, arkistonhoitaja Sanna Saunaluoma.

Kirjasto, arkistot ja kokoelmat

Miten erilaiset ryhmät ja käyttäjät pääsevät tutustumaan kirjastoon ja arkistoihin sekä kokoelmiin, jotka eivät ole esillä näyttelyissä? Tallennetaanko kokoelmiin erilaisten kohderyhmien kulttuuriperintöä?

Tutkija Pirkko Madetoja, erikoistutkija Pirkko Hakala, kirjastonjohtaja Tuija Siimes.

Viestintä

Tavoittaako Museoviraston tiedotus tehokkaasti erilaisia asiakasryhmiä? Viestitäänkö vaihtoehtoisilla tavoilla? Onko viestintä esteetöntä?

Tiedottaja Lea Murto-Orava, toimistosihiteeri Jaana Pietilä, suunnittelija Eeva Kukko, koordinaattori Tapani Sainio.

Suunnitelman kommentointi

Saavutettavuussuunnitelman luonnosta ovat kommentoineet Kuulonhuoltoliitto ry:n, Kynnys ry:n, Näkövammaismuseon, Suomen Design for All -verkoston koordinaattori, Valtion taidemuseon Kulttuuria kaikille -palvelun sekä Museoviraston eri osastojen edustajat.

Louhisaaren kosketeltava pienoismalli toteutettiin Museoviraston ja Varsinais-Suomen näkövammaiset ry:n yhteistyönä. Eeva Kukko, MV.

2. Saavutettavuudesta hyötyvät kaikki

Museovirasto vaalii Suomen aineellista kulttuuriperintöä: tallentaa, tutkii ja jakaa tietoa. Museovirasto on kulttuuri- ja tutkimuslaitos sekä suojeluviranomainen, joka palvelee monipuolisesti kansalaisia, päättäjiä, museoalan ammattilaisia, tutkijoita ja opiskelijoita. Museoviraston arvoja ovat avoimuus, aktiivisuus ja asiantuntijuus.

Museoviraston moninaiset tehtävät on koottu kolmeksi päätulosalueeksi: kulttuuriympäristö, museot ja näyttelyt sekä museotoimen kehittäminen. Kulttuuriympäristö -pätulosalueella toimivat arkeologian osasto ja rakennushistorian osasto. Museot ja näyttelyt -pätulosalueella toimii Suomen kansallismuseo. Se vastaa myös 16 muun museon toiminnasta. Lisäksi Museovirastolla on hallinnassaan linnoja ja muita yleisölle avoinna olevia kohteita.

Kulttuuriperintö on yhteistä pääomaa ja sitä koskeva tieto kuuluu kaikille. Saavutettavuuden parantamisella edistetään kaikkien pääsyä osalliseksi kulttuuriperinnöstä, eikä sitä voi rajata koskemaan vain tiettyjä erityisryhmiä.

Saavutettavassa kulttuurikohteessa palvellaan hyvin monenlaisia kävijöitä. Kaikilla on mahdollisuus osallistua ja saada elämyksiä. Helppo ja esteetön tiedon saaminen, liikkuminen, näkeminen, kuuleminen ja vuorovaikutus lisäävät saavutettavuutta.

Museoviraston keskeinen tehtävä on kulttuuriperinnön vaaliminen ja säilyttäminen tuleville sukupolville. Kulttuuriperinnön suojeluun liittyvän viranomaistehtävän ja saavutettavuuden takaamisen välillä esiintyy usein jännitettä. Kohteiden monimuotoisuudesta johtuen mitään yhtä yleisratkaisua saavutettavuuden parantamiseksi ei ole olemassa. Eri kohteissa on sovellettava erilaisia ratkaisuja ja huomioitava sekä kohteen erityispiirteet että kävijöiden tarpeet. Käytännössä kohteet tulee priorisoida, sekä määritellä yhdessä käyttäjien kanssa, mikä on kohtuullisen saavutettavuuden taso kussakin kohteessa.

Saavutettavuus koostuu useista osa-alueista. Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa otetaan huomioon rakennetun ympäristön esteettömyys, saavutettavuus eri aistien avulla, tiedon ja viestinnän saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus sekä sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus. Näihin kaikkiin vaikutetaan myös päätöksenteon ja asenteiden avulla.

Esteettömyys liittyy etenkin toimintarajoitteisten ihmisten mahdollisuuksiin. Ollakseen saavutettavaa kohteen, palvelun tai tarjonnan on oltava myös mahdollisimman esteetöntä eli erilaisten ihmisten käyttöön soveltuvaa. Museoviraston saavutettavuussuunnitelmassa esteettömyys-käsitettä on käytetty erityisesti fyysisen saavutettavuuden sekä verkkopalveluiden saavutettavuuden yhteydessä.

Design for All tarkoittaa sellaisia suunnitteluun liittyviä strategioita ja keinoja, joilla edistetään ympäristöjen, tuotteiden ja palveluiden käytettävyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille käyttäjille. Kaikille suunnittelun ideologiaa on syytä noudattaa myös Museovirastossa tiloja ja palveluita suunniteltaessa. Museovirasto liittyi Suomen Design for All -verkostoon syksyllä 2006.

Saavutettavuussuunnitelman avulla saavutettavuus vakiinnutetaan osaksi Museoviraston kaikkea toimintaa suunnittelusta toteutukseen. Avoimuus, selkeys, käytettävyys ja esteettömyys ovat Museovirastossakin saavutettavuuden avaimia.

On helpompaa hyväksyä muita kulttuureita edustavat ihmiset ja ilmiöt, kun kulttuurinen itsetunto on vahva.

Urho Kekkosen museon Tamminiemeen voi tutustua kohopainetun pohjapiirroksen avulla. Mikko Karhula, MV.

3. Tulevaisuuden asiakkaat

Saavutettavuussuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset ovat lähteneet pitkälti nykytilanteesta havaituista puutteista. Ehdotetuilla toimenpiteillä vaikutetaan kuitenkin pitkälle tulevaisuuteen. Toimenpiteitä toteutettaessa onkin tunnistettava jo käynnissä olevat väestölliset ja yhteiskunnalliset muutokset sekä otettava huomioon niiden vaikutukset Museoviraston asiakaskuntaan.

Tulevaisuudessa ikääntyneiden henkilöiden osuus Suomen väestöstä kasvaa. Tämä korostaa erityisesti helpon liikkumisen ja häiriöttömien kuuntelu- ja katseluolosuhteiden tärkeyttä sekä mahdollisuutta elinikäiseen oppimiseen.

Yhteiskuntamme muuttuu myös kaiken aikaa monikulttuurisemmaksi. Tämä ei tarkoita pelkästään palveluiden tarjoamista maahanmuuttajille vaan myös sitä, että museot ja muut kulttuuriperintökohteet tarjoavat hedelmällisen ympäristön kulttuurien väliselle dialogille.

Internetin käyttö yleistyy koko ajan. Ihmiset työskentelevät ja viettävät entistä enemmän aikaa tietoverkoissa. Sosiaaliset verkostot siirtyvät osittain virtuaalisiin maailmoihin. Kansalaiset käyttävät kulttuuriperintöön ja -ympäristöön liittyviä asiointi- ja viihdepalveluita. Samaan aikaan on vaarana, että tietoyhteiskuntakehityksestä syrjäytyneet henkilöt jäävät vaille olennaista tietoa.

Museo- ja näyttelykäyntien rinnalle muodostuu vaihtoehtoisia tapoja saada tietoa historiasta ja kulttuurista. Aiemmin vain tietoa vastaanottaviksi kävijöiksi tunnistetut ihmiset tuovat omat tulkintansa historiasta virallisten tahojen edustamien käsitysten rinnalle. Kulttuuriympäristö ymmärretään paremmin kokonaisuutena, joka erilaisin tavoin kertoo historiasta sekä ihmisen vaikutuksesta ympäristöönsä.

Vapaa-ajan ja kulttuurin keskus. Helsingin Tennispalatsissa on 14-salinen elokuvateatteri, kaksi museota, ravintoloita sekä liikkeitä. Mikko Karhula, MV.

4. Saavutettavuus Museovirastossa

Suunnitelmaa laadittaessa saavutettavuutta Museovirastossa tarkasteltiin kahdeksan osa-alueen kautta. Ne ovat osittain päällekkäisiä, sillä samat asiat kertautuvat eri työtehtävissä hieman erilaisista näkökulmista. Kunkin osa-alueen kohdalla kuvataan nykytilanne ja tavoitteet. Saavutettavuussuunnitelman loppuun, lukuun 5, on koottu toimenpide-ehdotukset.

4.1. Viestintä

Nykytilanne

Viestintä tukee Museoviraston toiminta-ajatuksen toteutumista ja päämäärien saavuttamista. Viestintä on keskeinen osa Museoviraston kaikkea toimintaa.

Toimiva sisäinen viestintä on ulkoisen viestinnän edellytys. Sisäisellä viestinnällä varmistetaan, että koko henkilökunnalla on käytettävissään toiminnan tavoitteiden ja työn tekemisen kannalta oleellinen tieto. Sisäisellä viestinnällä tuetaan yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä tehostetaan toimintaa.

Sisäisen viestinnän kohderyhmä on henkilökunta. Tärkein sisäisen viestinnän väline on intranet. Se on Museoviraston sisäinen verkkopalvelu, jossa on mm. palvelussuhteeseen, menettelytapoihin ja käytäntöihin, toiminnan suunnitteluun ja seurantaan sekä työhyvinvointiin liittyvää tietoa. Tärkeä osa intranetiä on viraston sisäinen verkkolehti Lippo, jossa julkaistaan ajankohtaisia Museovirastoon ja sen toimintaan liittyviä uutisia taustatietoineen. Ilmoitustauluja käytetään sisäiseen tapahtumailmoitteluun. Erityinen kohderyhmä ovat museoiden näyttelyvalvojat, joiden pääsy sähköpostiin ja verkkoon ei ole vielä aukotonta.

Ulkoisen viestinnän kohderyhmien kirjo on laaja ja ryhmien koko vaihtelee kaikista kansalaisista hyvinkin pieniin ryhmiin. Kohderyhmiä ovat mm. tiedotusvälineet, muut viranomaiset, maankäytön suunnittelijat, museoalan ammattilaiset, tutkijat, opiskelijat ja koululaiset, harrastajat sekä erilaiset seurojen ja järjestöjen jäsenet, matkailijat, eläkeläiset, lapset, eri tavoin toimintaesteiset henkilöt sekä maahanmuuttajat.

Museoviraston tiedotus tekee, editoi ja välittää medially virastoa koskevat tiedotteet sekä tiedotteet viraston antamista lausunnoista. Kaikki lehdistötiedotteet ovat myös verkossa ja lehdistökuvat välitetään medially pääsääntöisesti verkkosivujen kautta.

Museot hoitavat näyttely- ja tapahtumatiedottamisensa itse. Museoiden ja linnojen näyttelyiden ja tapahtumien markkinointiviestinnässä käytetään useita välineitä: markkinointikirjeet, esitteet, tapahtumaesitteet ja -ilmoitukset, kutsukortit ja julisteet sekä osallistumiset erilaisiin markkinointitapahtumiin.

Yleisölle jaettavia esitteitä on käytössä kymmeniä: ns. yleisesitteitä, museoiden ja muiden kohteiden esitteitä sekä osastojen ja yksiköiden esitteitä. Esitteiden ulkoasu sekä sisällön määrä ja laatu ovat hyvin vaihtelevia. Esitteet suunnitellaan ja toteutetaan enimmäkseen virkatyönä.

Myös verkkosivut ovat tärkeä markkinointikanava. Lisäksi tietoja kohteista, näyttelyistä ja tapahtumista ylläpidetään Internetin tapahtuma- ja palveluportaaleissa. Museot ja linnat käyttävät markkinoinnissaan myös maksullisia ilmoituksia.

Museovirastolla on ollut verkkosivut vuodesta 1997 lähtien. Sivut uusittiin sekä rakenteeltaan että tekniseltä toteutukseltaan vuosina 2002–2003. Sivut ovat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Englanninkieliset sivut ovat muita kieliversioita suppeammat. Vuonna 2006 Museoviraston verkkosivuilla oli käyntejä eli sivulatauksia noin 1 500 000 kappaletta.

Verkkosivujen suunnittelussa ja toteutuksessa noudatettiin tärkeimpiä saavutettavuutta koskevia ohjeistuksia sekä julkisten verkkopalvelujen laatuksia. Sivuston rakenne ja käyttöliittymä ovat selkeät, ja ne toimivat myös esimerkiksi näkövammaisten apuvälineillä. Sivuston rakenne suunniteltiin mallikäyttäjämäärittelyn avulla sisällöllisen saavutettavuuden maksimoimiseksi. Tekniikaltaan sivut noudattavat tärkeimpiä saavutettavuusstandardeja. Ne ovat mm. laitteistosta riippumattomat (toimivat eri teknisissä ympäristöissä ja selaimissa), skaalautuvia (sivun kokoa voidaan suurentaa/pienentää erilaisilla näytöillä) ja kuvissa on tekstivastineet (ns. alt-tekstit). Museoviraston verkkosivusto esiteltiin esimerkkinä erinomaisesta esteettömyydestä julkishallinnon verkkopalveluiden laatukilpailussa vuonna 2004.

Kohteiden ja asiakaspalvelupisteiden saavutettavuusinformaatio on esitelty verkkosivuilla vaihtelevasti.

Museoviraston palvelimella on ulkoisten verkkosivujen rinnalla myös useita ns. erityissivustoja (esim. verkkonäyttelyitä ja tietokantoja). Sivustot on tehty yksittäisinä projekteina ja niiden ulkoasu ja rakenne vaihtelevat. Erityssivustot ovat pääsääntöisesti vain suomeksi.

Lisäksi Museovirasto tarjoaa suomalaisille museoille Museoverkko-palvelua, jonka kautta on saatavissa aineistoja, joita ei voida julkaista julkisessa verkossa. Rakennusperinto.fi on ympäristöministeriön ja Museoviraston toteuttama kansalaisportaali. Palvelussa on koottu rakennusperintöä koskeva keskeinen tieto ja linkit samaan osoitteeseen.

Tavoitteet

- Ajantasaisen, luotettavan ja saavutettavan verkkoviestinnän ansiosta tieto on saavutettavissa ajasta ja paikasta riippumatta.
- Viestinnän sisältö on luotettavaa ja rakenne selkeää.
- Kaiken viestinnän kieli on ymmärrettävää ja selkeää yleiskieltä.
- Toimiva sisäinen viestintä on ulkoisen viestinnän edellytys. Kaikkien työntekijöiden tulee voida käyttää tärkeimpiä sisäisiä viestintävälineitä (sähköposti ja intranet) tehtävästä ja yksiköstä riippumatta.
- Viraston ulkoisessa viestinnässä otetaan entistä paremmin huomioon monimuotoisten kohderyhmien tarpeet. Viestit räätälöidään sekä kohderyhmän että välineen mukaan.

Museoviraston ja museoiden esitekirjoa. Olli Ruikka, MV.

- Lehdistötiedotteiden rakenne ja sisältö noudattavat journalistisia perussääntöjä. Jakelu toteutetaan nykyaikaisilla välineillä ja kohdennetaan aiheen ja / tai alueen perusteella. Medioiden tasapuolisen kohtelun ja saavutettavuuden varmistamiseksi kaikki tiedotteet ovat luettavissa myös verkkosivuilta.
- Museoviraston verkkoviestinnän laatu pidetään mahdollisimman hyvällä tasolla. Verkkoaineistojen sisällön ja ajantasaisuuden sekä verkkosivujen saavutettavuuden tarkistus on jatkuvaa. Myös erikoissivut noudattavat tärkeimpiä saavutettavuuskriteerejä.
- Sekä verkkosivujen että painotuotteiden ulkoasu on selkeä.

Hämeen linna - rakennettu saavuttamattomaksi. Lauri Putkonen.

4.2. Esteetön pääsy nähtävyyksikohteisiin

Nykytilanne

Museoviraston hallinnassa on yli 400 rakennusta ja muuta kohdetta. Tässä luvussa keskitytään yleisölle avoinna olevien museoiden, linnojen ja muinaisjäännösten saavutettavuuteen.

Suomen kansallismuseon museoista ainoastaan Kansallismuseo-rakennus on alun perin museoksi suunniteltu. Kaikki muut museot sijaitsevat vanhoissa, yleensä asuinkäytössä olleissa kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa rakennuksissa, jotka on sisustettu museokäyttöön. Pääsy linnoihin ja linnoituksiin on niiden puolustustarkoituksen mukaisesti tehty alun perin mahdollisimman vaikeaksi.

Muinaisjäännökset ovat usein jo sijaintinsa vuoksi melko vaikeasti saavutettavia. Muun muassa yleisöä kiinnostavien kalliomaalausten luokse on vaikea päästä.

Museoviraston kohteissa saavutettavuutta on laajimmin mietitty ja toteutettu Kansallismuseon peruskorjauksen yhteydessä. Louhisaassa fyysistä saavutettavuutta kartoitettiin vuonna 2004. Kulttuurien museossa on tehty tarkistuslistojen mukainen saavutettavuuskartoitus syksyllä 2005. Seurasaaren ulkomuseoalueella ja Turun linnassa kartoitukset on aloitettu vuonna 2005.

Vuonna 2008 yleisölle avautuvassa uudessa Suomen merimuseossa saavutettavuusvaatimukset on voitu ottaa huomioon jo tilojen ja toimintojen suunnittelussa.

Kartoitus

Rakennusperinnön esteettömyyttä käsitellyt asiantuntijaryhmä teki Museoviraston hallinnoimille kohteille esteettömyysluokittelun (verkossa osoitteessa <http://www.nba.fi/tiedostot/29907f14.pdf>). Seurasaaren ja Louhisaaren lisäksi Turun ja Kajaanin linnan sekä Rapolan ja Hvitträskin saavutettavuutta arvioitiin tarkemmin.

Luetteloon merkittiin kohteen kävijämäärä ja määriteltiin sen esteettömyysluokka kahdella numerolla, joista ensimmäinen kertoo pääsyn kohteen luokse ja toinen pääsyn kohteen sisälle. Esimerkiksi linnoissa jo niiden ”juurelle” pääseminen voi olla elämys. Osa kohteista ei ole yleisölle tarkoitettuja nähtävyydenkohteita.

Suomussalmen Väräkallion kalliomaalauksille pääsyä on helpotettu kulkusillan avulla. Helena Taskinen, MV.

Luokittelun perusteella täysin esteettömiksi kohteista osoittautuivat ainoastaan äskettäin kunnostetut Suomen kansallismuseo ja Runebergin koti Porvoossa. Linnat ja muinaisjäännökset todettiin vaikeimmin saavutettaviksi. Kohteiden tyypillisin arvosana on 2/3. Se tarkoittaa, että joitakin esteitä on sekä sisäänkäynnissä että sisätiloissa. Merkittviä pysäköintipaikkoja liikuntaesteisille ei ole yhdessäkään kohteessa.

Erityiseksi ongelmaksi havaittiin, että kohteiden opasteita suunnitellaan monella taholla, eikä yhtenäisiä ohjeita ole.

Tavoitteet

- Museoviraston hallinnoimien rakennusperintökohteiden ja muinaisjäännösten hoidossa otetaan saavutettavuus esimerkillisesti huomioon.
- Museovirasto määrittelee, miten saavutettavuus on sovitettavissa antikvaarisiin linjauksiin, joita tehdään erityisesti korjausrakentamiseen, restaurointiin ja kohteiden hoitoon liittyvissä asioissa.
- Esteet tulee ensisijaisesti poistaa arvokkaimmista, monipuolisimmista ja sisällöllisesti kiinnostavimmista kohteista.
- Hyvä fyysinen saavutettavuus järjestetään mahdollisimman moneen kohteeseen antikvaariset tekijät huomioon ottaen.
- Antikvaaristen arvojen ja saavutettavuuden ristiriidat ratkaistaan tapauskohtaisesti perustellusti. Ratkaisuja tarkastellaan ajoittain uudelleen. Etenkin museokohteissa aitous ja alkuperäisyys ovat arvoja, mutta monia kohtia (esimerkiksi kuistit ja ulkoportaat) on muutettu aikaisemminkin.
- Saavutettavuus paranee aina kun luokse pääseminen helpottuu. Vähimmäisvaatimus on sisäänkäynnin esteettömyyden parantaminen aina kun se on mahdollista.
- Suositetaan rinnakkaisratkaisuja, esimerkiksi sisääntulossa, jos yhden oven tie ei ole arkkitehtonisesti tai kulttuurihistoriallisesti sovitettavissa kohteeseen.
- Fyysistä esteellisyyttä voidaan kompensoida muilla keinoilla, esimerkiksi tarjoamalla vaihtoehtoisia tapoja tutustua paikkoihin, joihin pääsyä ei voida järjestää.
- Kohteiden peruskorjauksissa saavutettavuus arvioidaan ja toimenpiteet sovitaan tapauskohtaisesti. Museovirasto toimii lausunnonantajana, tilaajana ja rakennuttajana niin, että saavutettavuusasiat otetaan huomioon.
- Toimitilat ja palvelut suunnitellaan Design for All -periaatteen mukaisesti kaikille käyttäjille saavutettaviksi, käytettäviksi ja esteettömiksi.
- Kohteiden opastejärjestelmiä kehitetään saavutettavammiksi yhteisen ohjeiston mukaisesti.

Kuva-arkiston aineistoon voi tutustua sekä verkossa että paikan päällä. Mikko Karhula, MV.

4.3. Asiakaspalvelu

Nykytilanne

Museovirasto palvelee monipuolisesti laajaa asiakaskuntaa. Asiakkaita palvelee museoissa, arkistoissa, kirjastoissa ja kokoelmista vastaavissa yksiköissä. Asiakaspalvelua on myös rakennus- suojelemaan ja muinaisjäänneisiin sekä esineelliseen kulttuuriperintöön liittyvä puhelimitse ja sähköpostitse annettu neuvonta ja tiedonvälitys. Tässä luvussa asiakaspalvelua on tarkasteltu lähinnä museoiden henkilökohtaisen asiakaspalvelun näkökulmasta.

Museoiden toiminnassa otetaan huomioon useita asiakasryhmien erityispiirteitä, kuten kieli- ja ikäjakaumat. Museot järjestävät opastuksia useilla eri kielillä. Lisäksi muutamissa kohteissa opastuksia on mahdollisuus kuunnella eri laitteilla ja saada matkapuhelinpalveluina. Tarvittaessa on järjestetty opastuksia myös selkokielellä ja viittomakielellä. Työpajatoimintaa on suunnattu erityisesti lapsille ja nuorille. Suurimpien museoiden palveluvalikoimaan kuuluvat myös opetuspaketit.

Asiakaspalvelussa työskentelevälle henkilökunnalle on järjestetty koulutusta mm. kavalukemisesta ja näkövammaisten kävijöiden opastuksesta, eri tavoin vammaisten ihmisten kohtaamisesta sekä monikulttuurisuudesta.

Kartoitus

Asiakaspalvelu-asiantuntijaryhmä kartoitti kesällä 2006 Museoviraston kohteiden ja toimipisteiden saavutettavuutta henkilökunnalle kohdistetulla kyselyllä (verkossa osoitteessa <http://www.nba.fi/tiedostot/f7492c77.pdf>). Henkilökohtaisten asiakaskontaktien määrä oli yhteensä noin 570 000 kappaletta.

Vastausten perusteella tyytyväisiin asiakkaisiin pyrkivässä palveluketjussa otetaan erilaiset kävijäryhmät joustavasti huomioon jo ennen heidän saapumistaan. Asiakaspalveluketjun vahvoja lenkkejä ovat henkilökunnan positiivinen asenne ja halukkuus monimuotoiseen palveluun sekä oppimiseen. Yhdessä kohteessa, Hämeen linnassa, on myös saavutettavuusvastaava.

Heikkoja lenkkejä ketjussa ovat esteelliset sisääntuloväylät, puutteelliset ulko- ja sisäopasteet, kohteiden portaat, hissittömyys, huono valaistus sekä liikkumista, kuulemistä ja näkemistä helpottavien apuvälineiden vähäisyys.

Asiakaspalvelun iloa. Museokävijän ensimmäinen kontakti on usein lippukassan hoitaja. Hanna Forssell, MV.

Erityinen ongelma ovat kausiluontoisesti avoinna olevat museot, joiden henkilökunta vaihtuu lähes vuosittain. Henkilökunta on perehdytettävä ja koulutettava aina ennen museoiden avoinnaolokauden alkua.

Tavoitteet

- Asiakaspalvelu on asiantuntevaa, joustavaa sekä erilaiset väestöryhmät ja asiakkaiden tarpeet huomioon ottavaa.
- Laadukas asiakaspalvelu on osa koko organisaation palveluketjua, jonka tavoitteena on tyytyväinen asiakas.
- Henkilökunta tuntee Museoviraston kaikki palvelut. Asiakkaat ohjataan suorinta tietä oikeaan paikkaan.
- Toimipisteissä on riittävästi saavutettavuutta parantavia teknisiä apuvälineitä sekä mahdollisuus tulkkaus- ja opastuspalveluihin. Selkeät käyttöohjeet ovat asiakkaiden saatavilla.
- Asiakaspalautteen keräämistä ja hyödyntämistä tehostetaan. Palautteen perusteella saatu tieto nykyisistä ja tulevista asiakasryhmistä parantaa henkilökunnan valmiuksia asiakkaan tarpeista lähtevään palveluun.
- Asiakaspalvelukartoituksessa ilmi tulleet tekniset puutteet korjataan.

Nautitko lukemisesta vai hukutko tietoon? Markku Haverinen, MV.

4.4. Näyttelyt

Nykytilanne

Näyttelyiden saavutettavuutta arvioitaessa ja kehitettäessä on otettava huomioon kaikki näyttelysuunnittelun osa-alueet. Saavutettavuus on siten huomioitava

- näyttelyiden sisällöissä
- niihin tulevien fyysisten rakenteiden, materiaalien ja vitriinien suunnittelussa
- näyttelyissä olevien tekstien ja kuvamateriaalin taitossa ja sijoittelussa
- näyttelyiden valaistuksessa
- mahdollisen äänimaailman toteuttamisessa
- kiertotavan suunnittelussa
- näyttelyihin tulevien interaktiivisten osioiden ja erilaisten AV-tuotantojen integroimisessa toimivaksi osaksi näyttelyitä
- erilaisten apuvälineiden ja kosketeltavien esineiden suunnittelussa

Museovirastolla on lukuisia erilaisia kohteita, museoita, linnoja, linnoituksia ja kartanoita ym., joissa on säännöllistä näyttelytoimintaa. Merkittävin ja laajin näyttelytoiminta on Kansallismuseossa. Muissakin yleisökohteissa on perusnäyttelyiden lisäksi runsaasti eri kestoisia vaihtuvia näyttelyitä. Osa niistä on museoiden omaa tuotantoa, mutta osa tulee valmiina, muiden tekeminä näyttelyinä.

Museoviraston yleisökohteiden näyttelytoiminnassa saavutettavuus on toistaiseksi otettu huomioon hyvin vaihtelevasti. Saavutettavuuskartoitusten tekeminen on kuitenkin aloitettu ja parannustoimia on sekä suunniteltu että toteutettu.

Louhisaaren kartanolinnassa saavutettavuutta kartoitettiin laajasti vuonna 2004 ACCU-hankkeen yhteydessä. Seurasaaren museorakennusten sekä palvelujen ja tarjonnan saavutettavuutta kartoitettiin vuosina 2005–2006. Molemmat kartoitukset teki Valtion taidemuseon Kulttuuria kaikille -palvelu. Kulttuurien museossa oma henkilökunta teki tarkistuslistojen mukaisen saavutettavuuskartoituksen syksyllä 2005.

Kartoitus

Näyttelyt-asiantuntijaryhmä kartoitti Kansallismuseon näyttelyiden saavutettavuutta 'Museo kaikille, pohjoismainen esteettömyys- ja saavutettavuusopas' -kirjan tarkistuslistojen avulla. Sen perusteella yleisö- ja näyttelytilojen esteettömyys on peruskorjauksen yhteydessä otettu huomioon, mutta vanha museorakennus asettaa omat rajoituksensa ihmisten liikkumiselle. Fyysisen ja sisällöllisen toteutuksen osalta Kansallismuseon perusnäyttely ei ole kaikilta osin saavutettava. Perusnäyttelyssä on useita osia, joiden saavutettavuutta on mahdollista parantaa pienehköillä teknisillä ratkaisuilla.

Näyttelykohteiden kartoituksissa on selvitetty (Kansallismuseota lukuun ottamatta) lähinnä kohteiden fyysisiä ominaisuuksia ja mahdollisuuksia liikkua niissä esteettömästi. Näyttelyiden sisällöllistä saavutettavuutta ei toistaiseksi ole kartoitettu vastaavalla tavalla.

Käytännön työssä sisällölliseen saavutettavuuteenkin on kuitenkin pyritty kiinnittämään huomiota. Kulttuurien museossa näkövammaisten käytettävissä on kansio, jossa on kosketeltavia materiaalinäytteitä ja pistekirjoitustekstit. Arkeologiakeskus Untamalan kesän 2006 näyttelyssä oli pistekirjoituksella tekstitettyä kohomateriaalia ja kosketeltavia esineitä. Louhisaaren kartanolinnaan on hankittu ja hankitaan lisää kosketeltavia huonekalujen pienoismalleja. Osaa esillä olevista muotokuvista voi tutkia myös kohokuvien ja pistekirjoituksen avulla. Kesällä 2006 Louhisaaren alueesta valmistui myös kohokartta sekä siihen liittyvä kosketeltava pienoismalli.

Kansallismuseossa avattiin yleisölle marraskuussa 2006 työpaja Vintti, joka on pysyvä perusnäyttelyn osa. Vintti on uudenlainen, aktiivinen toiminta- ja oppimisympäristö, ja se toimii perusnäyttelyiden tukena. Kaikkein tilassa esillä olevaan saa koskea. Tehtävien avulla aktivoidaan kävijöitä oivaltamaan itse Suomen historian perusasioita. Eri-ikäiset ja -taustaiset käyttäjät testasivat Vinttiä ennen sen avaamista. Vinttiä kehitetään edelleen niin, että se tuottaa iloa ja oppimiskokemuksia mahdollisimman monille kävijäryhmille.

Vuonna 2008 yleisölle avautuvassa uudessa Suomen merimuseossa saavutettavuus pyritään ottamaan huomioon sekä tilojen että toimintojen suunnittelussa.

Useissa Museoviraston käyntikohteissa fyysinen saavutettavuus ja siihen mahdollisesti liittyvät ongelmat on ilmoitettu niiden verkkosivuilla saavutettavuus-valikon alla. Sivulla ei toistaiseksi ole tietoja näyttelyiden ja käyntikohteiden tiedollisesta ja sisällöllisestä saavutettavuudesta.

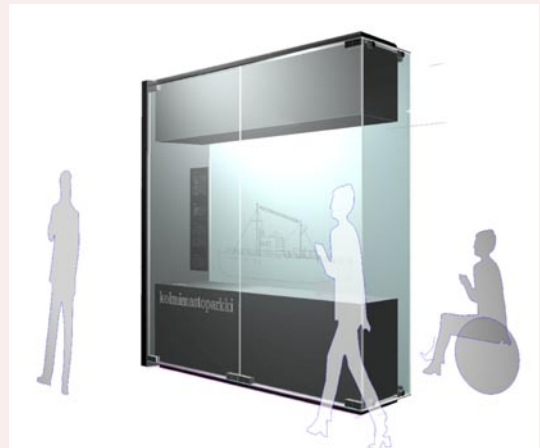
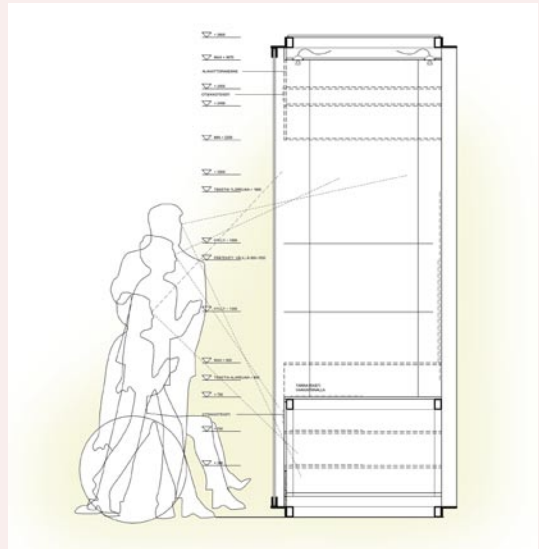

Virikkeitä saadaan myös haistamalla ja koskettamalla. Mikko Karhula, MV ja Hanna Forssell, MV.

Tavoitteet

- Saavutettavuus tiedostetaan ja otetaan automaattisesti huomioon Museoviraston näyttelytoiminnassa.
- Näyttelyt ovat saavutettavuutensa ansiosta hyvä esimerkki muille Suomen kulttuurihistoriallisille museoille ja niiden näyttelyille.
- Näyttelyohjelmia suunniteltaessa otetaan entistä paremmin huomioon erilaiset kävijäryhmät ja heidän lähtökohtansa. Saavutettavuutta on myös se, että erilaisiin kävijä- ja viiteryhmiin sekä ulkopuolelta tuleviin näyttelyideoihin suhtaudutaan avoimesti.
- Saavutettavuus ja erilaisten kävijäryhmien erityistarpeet otetaan huomioon näyttelyprosessin kaikissa vaiheissa.
- Näyttelyiden sisällön ja toteutuksen selkeyden lisäksi saavutettavuutta parannetaan myös tarjoamalla näkemisen, kuulemisen ja lukemisen apuvälineitä kuten suurennuslaseja ja tekstitettyä audiovisuaalista materiaalia.
- Näyttelysuunnittelun yhteydessä tuotetaan myös aineistoa, jota yleisöllä on mahdollisuus kosketella. Tällainen aineisto voi olla mm. erilaisia pienoismalleja, kohokuvia, kohokarttoja ja kosketeltavia esineitä.
- Näkö-, kuulo- ja tuntoaistien lisäksi näyttelysuunnittelussa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon myös hajuaistin avulla välittyvä informaatio ja elämys.
- Selkeyteen kiinnitetään erityistä huomiota myös kaikissa näyttelytilassa olevissa yleisöä ohjaavissa ja muuta informaatiota antavissa opasteissa ja esitteissä. Niiden kieli on selkeää yleiskieltä.
- Hyvästä suunnittelusta ja toteutuksesta huolimatta kaikkia saavutettavuuteen vaikuttavia tekijöitä on vaikea huomata etukäteen. Varsinkin perusnäyttelyitä ja isompia vaihtuvia näyttelyitä suunniteltaessa käsikirjoituksen ja erilaisten luonnospirustusten tarkistuttaminen ulkopuolisella asiantuntijalla on aina hyödyllistä. Asiantuntija voi hyvin olla Museoviraston omaakin henkilökuntaa.
- Etenkin pitkäaikaisen näyttelyn saavutettavuus pyritään myös testaamaan mahdollisimman

Suomen Merimuseon uuden perusnäyttelyn vitriiniluonnos. Vitriinisunnittelu Timo Ripatti, Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki Oy.

aikaisessa vaiheessa. Testauksen jälkeen ongelmakohdat korjataan mahdollisimman hyvin. Pitkäkestoisia näyttelyitä voidaan muuttaa oleellisesti esimerkiksi siirtämällä vitriineitä tai uusimalla valaistusta. Saavutettavuuden säilyminen hyvänä on testattava myös tällaisten muutosten jälkeen.

- Saavutettavuus otetaan huomioon perusnäyttelyiden lisäksi myös vaihtuvissa näyttelyissä. Niissä voidaan myös rohkeammin kokeilla erilaisia, saavutettavuutta monipuolisesti parantavia ratkaisuja. Kun hyviä ratkaisuja on löydetty, niitä voidaan soveltaa myös perusnäyttelyiden uudistuksissa.
- Tuotetaan nykyistä laajemmin näyttelyjulkaisuja.

4.5. Kulttuuriperintökasvatus

Nykytilanne

Kulttuuriperintökasvatus on kulttuuriperintöä koskevien tietojen ja taitojen välittämistä siten, että osallistujien kulttuuriperintötietoisuus vahvistuu. Se antaa mahdollisuuden aktiiviselle oppimiselle, jolle on ominaista vuorovaikutteisuus ja kokemuksellisuus.

Kulttuuriperintökasvatus sisältää museoissa toteutettavan opetustoiminnan (museopedagogiikka) ja kulttuuriympäristökasvatuksen. Museoissa kulttuuriperintökasvatus tarkoittaa käytännössä museonäyttelyiden avulla toteutettavaa kasvatus- ja valistustyötä, joka tukee koulujen opetustoimintaa. Sen lisäksi se on iästä riippumatta kaikille suunnattua valistusta, jonka tavoitteena on kasvattaa ihmisiä tietoisiksi historiastaan.

Museovirastossa on tiedostettu kulttuuriperintökasvatuksen tärkeys. Se on yksi Museoviraston lähivuosien tärkeimmistä painopisteistä. Vuonna 2006 ilmestyi ”Oppia menneisyydestä, katse tulevaisuudessa – Museoviraston kulttuuriperintökasvatuksen strategia vuosille 2006 – 2010”, jossa luodaan suuntaviivoja kulttuuriperintökasvatuksen kehittämiseksi ja edistämiseksi. Strategiassa esitetään lukuisia käytännön toimenpiteitä kulttuuriperintökasvatuksen tehostamiseksi. Saavutettavuussuunnitelman tavoite-osioon on näistä poimittu ne, jotka liittyvät selvimmin saavutettavuuteen.

Kun kulttuuriperintökasvatuksessa otetaan huomioon saavutettavuus, koskettaa museoiden ja muiden kulttuuriperintökohteiden tarjoama tieto ja toiminta yhä suurempaa joukkoa erilaisia ihmisiä. Samalla kulttuuriperintökohteista tulee elävämpiä, avoimempia, ymmärrettävämpiä, ja monipuolisemmin tästä maailmasta kertovia paikkoja.

Museoviraston kohteissa edistetään ja toteutetaan kulttuuriperintökasvatusta jo nyt monin tavoin. Erilaiset oppimistavat tiedostamalla sitä voidaan kehittää entistä paremmin vastaamaan erilaisten ryhmien tarpeita. Nykyisin käytettyjä toimintamuotoja ovat mm. opetusmateriaalin tuottaminen, opettajien koulutus, työpajat, teemapäivät, luennot, konsertit ja muut tapahtumat.

Joka syksyisten Arkeologian päivien aikana järjestetään arkeologiaan ja esihistoriaan liittyviä tapahtumia ja tekemistä sekä lapsille että aikuisille kymmenillä paikkakunnilla eri puolilla Suomea. Vuosittain eri teemoin vietettävät Euroopan rakennusperintöpäivät lisäävät rakennetun kulttuuriympäristön tuntemusta ja arvostusta sekä aktivoivat toimintaan rakennusperinnön säilymisen puolesta. Kulttuuriperintökasvatusta edistetään myös verkostoitumalla muiden

Tiilitaloa rakennetaan Kansallismuseon VINTTI-työpajassa. Olli Ruikka, MV.

toimijoiden kanssa. Tästä on hyvänä esimerkkinä Opetushallituksen, Museoviraston ja ympäristöministeriön yhteinen Suomen Tammi.

Kartoitus

Kulttuuriperintökasvatus-asiantuntijaryhmä kartoitti osana saavutettavuussuunnitelman esityötä museokohteiden kulttuuriperintökasvatuksen nykytilanteen ja viime vuosina järjestettyjen näyttelyiden kohderyhmät.

Kartoituksen tulosten perusteella museoiden tyypillisin kulttuuriperintökasvatuksen muoto on perinteinen opastus. Opastuksia järjestetään jossakin muodossa kaikissa museoissa. Opastetuilla kierroksilla on ollut mukana maahanmuuttajien, liikuntarajoitteisten, eri ammattiryhmien, näkövammaisten, kehitysvammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden ryhmiä. Museo-opetuksessa ja yleisötapahtumissa on otettu huomioon erityisryhmien edustajia vain vähän, lähinnä liikuntarajoitteiset kävijät ja maahanmuuttajat. Lapsille suunnattua toimintaa on museoissa ollut jo pitkään.

Useimmissa museoissa on vuosittain joitakin ilmaispäiviä. Vuonna 2005 täysin vapaa pääsy ainakin osaan näyttelyistä oli kartoituksen mukaan kahdessa kohteessa. Koululais- ja opiskelijaryhmät pääsevät usein sisään ilmaiseksi, mutta opastus on yleensä maksullinen (alennettu hinta). Alle 18-vuotiaat pääsevät ilmaiseksi museoihin. Linnoissa on alennettu sisäänpääsymaksu 17–7 -vuotiaille ja kokonaan ilmainen sisäänpääsy alle 7-vuotiaille. Täysin ilmaisia yleisötapahtumia on 11 kohteessa. Museolipun hintaan sisältyviä tapahtumia on neljässä kohteessa. Ilmaisia työpajoja on järjestetty kahdessa kohteessa. Joissakin paikoissa, kuten kartanomuseoissa, taloudellinen saavutettavuus on ongelmallista, koska syrjäisen sijainnin takia niihin pääsee vain omalla autolla tai bussiretkeen osallistumalla. Kaksi kohdetta on vene- tai lauttamatkan päässä.

Museoihin hankittu oheismateriaali on melko harvinaista. Kosketeltavia esineitä on vastausten mukaan kuudessa paikassa, muuta aistimateriaalia viidessä, pistekirjoitusmateriaalia neljässä, audiovisuaalista materiaalia kolmessa, kohomateriaalia kahdessa ja esinekopioita kahdessa kohteessa. Varsinainen opetuskokoelma on vain Kansallismuseossa.

Tavoitteet

- Opetustoimintaa ja yleisötapahtumia sovelletaan kohderyhmien mukaan. Esimerkiksi museon normaaliin tarjontaan kuuluva lasten työpaja tai toiminnallinen opastuskierros voidaan muuttaa esimerkiksi esteettömillä kulkureiteillä ja havaintomateriaalilla sellaiseksi, että sitä voidaan tarjota kaikille ryhmille.
- Museopedagogista osaamista tehostetaan Museoviraston sisäisellä yhteistyöllä ja viestinnällä.
- Kulttuuriperintökasvatukseen liittyvässä tiedotus- ja koulutusmateriaalissa kiinnitetään erityistä huomiota saavutettavuuteen.
- Kaikkien mahdollisuuksia osallistua kulttuuriperintökasvatukseen lisätään esimerkiksi ilmaistapahtumilla.
- Kävijäpalautteen keräämistä ja käyttöä tehostetaan sekä seurataan kävijäpohjan monimuotoisuutta.
- Elinikäisen oppimisen tavoitteita tuetaan kehittämällä yhteistyötä päiväkotien, koulujen eri-ikäisten harrastajaryhmien, järjestöjen, vanhainkotien ja muiden ikääntyville palveluita tarjoavien kanssa.
- Otetaan entistä aktiivisemmin huomioon kulttuurinen monimuotoisuus.
- Eri puolilla Suomea toimivia museoita ja muita käyntikohteita sekä aluetoimistoja kannustetaan kulttuuriperinnön yhteistyöhankkeisiin alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa.

Kulttuuriperintökasvatus kuuluu kaikille. Marja Ivars, MV.

4.6. Arkistot, esinekokoelmat ja kirjastot

Nykytilanne

Arkistot

Museovirastossa toimii useita arkistoja, jotka sijaitsevat eri toimipisteissä. Jokaisella arkistolla on oma, sen aihepiiristä vastaavan yksikön toimintaan liittyvä historiansa. Siksi ne ovat luonteeltaan ja toimintatavoiltaan erilaisia.

Arkistot ovat asiakkaiden käytettävissä. Käytännössä edellytetään tai ainakin toivotaan, että käynnistä sovitaan etukäteen. Tämä johtuu siitä, että monia aineistoja saa käyttää vain valvotusti. Etukäteen sovitut käynnit parantavat myös asiakaspalvelua, koska paikalla on silloin henkilökuntaa, joka tuntee kyseisen arkiston sisällön riittävän hyvin ja pystyy neuvomaan sen käytössä.

Arkistojen vuotuisissa kävijämäärissä on suuria eroja. Kuva-arkistossa käy tuhansia asiakkaita, kun joissakin arkistoissa on vuosittain vain muutamia viraston ulkopuolisia kävijöitä. Arkistojen keskeisiä asiakasryhmiä ovat tutkijat ja opiskelijat sekä eri alojen (esim. merihistoria, paikallishistoria ja sukututkimus) harrastajat. Opiskelijaryhmät ovat tehneet jo vuosikymmeniä säännöllisiä tutustumiskäyntejä keruuarkistoon, kuva-arkistoon ja esinekokoelmia koskeviin arkistoihin.

Arkistoaineistoja ei lainata, vaan niitä voi käyttää arkiston tiloissa. Omia kokoelmia koskeva perusneuvonta on maksutonta. Arkistot perivät Museoviraston hinnaston mukaiset maksut kuvista ja valokopioista.

Arkistotilat vaihtelevat saavutettavuuden kannalta suuresti. Nervanderinkadun kiinteistöön pääsee pyörätuolilla pihan kautta ja sisällä liikkuminen on mahdollista hissillä avulla. Kiinteistössä myös ovien leveys riittää pyörätuolilla liikkumiseen. Ovien avaamisessa ja kynnysten ylittämisessä tarvitaan kuitenkin avustajaa. Nervanderinkadulla arkistojen asiakastilat vaihtelevat kohtuullisista erittäin ahtaisiin. Arkistoaineisto on sijoitettu mm. metallikaappeihin ja korkeisiin hyllyihin, joista pyörätuolilla liikkuja ei saa niitä itse esille.

Rakennushistorian osaston arkisto on tällä hetkellä Kulttuuritalossa (Sturenkatu 4), sen katutasossa ja kellarikerroksessa. Katutasossa on asiakirja-aineisto, kuvat ja käsikirjasto, kellarissa mm. piirustukset. Asiakaspalvelu tapahtuu katutason arkistotilassa, jonka fyysisessä saavutettavuudessa on puutteita. Arkistoaineistoja ja käsikirjaston kirjoja ei lainata ulos. Asiakaspäätettä ei ole, mutta henkilökunnan päätteiltä voi valvotusti etsiä tietoja niistä luetteloista ja rekistereistä, joita aineistosta on eri tarkoituksiin tehty. Itse asiakirjoja on digitoitu hyvin vähän. Valokuvia ja dioja luetteloidaan nykyään Musketti-tietokantaan.

Arkistoaineistojen digitointia ei ole aloitettu lukuun ottamatta kuva-arkistoa sekä arkeologian osastoa tekijänoikeus- ja henkilötietolaki rajoittavat mahdollisuuksia avata joitakin aineistoja verkkoon selailtavaksi. Osa arkistoaineistosta on mikrofilmattu.

Vähemmistöryhmiä tai osa- ja alakulttuureiksi katsottavia ilmiöitä koskevia aineistoja löytyy lähinnä keruuarkistosta, kansatieteen käsikirjoitusarkistosta sekä kuva-arkistosta.

Esinekokoelmat

Esihistorian kokoelmat ovat Nervanderinkadun kiinteistössä. Kansallismuseon esinekokoelmista osa on nähtävissä eri museoissa olevissa näyttelyissä. Muuten kokoelmat sijaitsevat pääasiassa Museoviraston keskusvarastossa. Pienikokoisia esineitä voidaan tarvittaessa tilata Nervanderinkadulle tai Kulttuurien museoon tutkittavaksi. Kokoelmiin liittyvä perusneuvonta on ilmaista. Valokopioista ja kuvista veloitetaan hinnaston mukaan.

Kansallismuseon ja Museoviraston muiden osastojen alaisista kokoelmista löytyy tietoa Museoviraston verkkosivuilta. Sivuilla ei aina ole tarkasti kerrottu, miten kokoelmiin tutustuminen käytännössä tapahtuu ja millaisia rajoituksia niiden käytössä mahdollisesti on. Viraston verkkosivuilta on pääsy sekä Kokoelmaselaimen että Suomen museot onlineen, joissa esitellään sekä Kansallismuseon että myös muiden museoiden esinekokoelmia.

Pääasiallisesti esineisiin liittyvät tiedot ovat saatavissa erilaisista manuaalisista kortistoista tai Musketi-tietokannasta, jossa on tiedot osasta esineitä. Musketi on käytettävissä vain tutkijoiden koneilla, joten siihen tutustuminen onnistuu vain Museoviraston toimitiloissa. Kokoelmiin tutustumisessa on käyttörajoituksia, erityisesti esihistorian kokoelmissa. Osa- tai alakulttuureihin liittyvää aineistoa on ainoastaan kansatieteellisissä kokoelmissa.

Kansallismuseossa laaditaan parhaillaan kokoelmastrategiaa.

Kirjasto

Museoviraston kirjasto on kaikille avoin museotalojen, kulttuurihistorian ja kulttuuriperinnön suoje- lun erikoiskirjasto, jonka kokoelmat on suunnattu lähinnä alan tutkijoille. Kokoelmat on järjestetty tieteenaloittain ja alueellisesti.

Kirjastokokoelmia ja kirjaston palveluita koskevia esittelykäyntejä järjestetään lähinnä opiskelijaryhmille.

Kokoelmatiedot ovat haettavissa pääosin Helka-tietokannasta, joka on avoimessa käytössä Internetin kautta, sekä Linda- ja Arto-tietokannoissa. Uusi aineisto on myös asiasanoitettu. Verkkoaineistoja on kartutettu jonkun verran ja käytettävissä olevat lehdet on koottu lehtiportaaliin. Kirjastossa sijaitsevista arkistoaineistoista (mm. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen arkisto) on laadittu luettelo kirjaston verkkosivuille. Vanhan kirjallisuuden kokoelmasta on painettu kirjamuotoinen julkaisu-uettelo.

Osa kirjallisuudesta on kirjaston lainattavassa kokoelmassa, osa on sijoitettu eri yksiköiden käsikirjastoihin, joista useimmat ovat vain lukusalikäytössä. Kirjaston aineistoa myös kaukolainataan kotimaisiin ja ulkomaisiin kirjastoihin sekä museoihin.

Tällä hetkellä käsikirjastoja on noin 20 eri paikassa. Käsikirjastojen osoitteet, aukiolot, yhteystiedot sekä tiedot niiden käyttöoikeuksista on koottu kirjaston verkkosivuille. Käsikirjastoista tilataan tarvittaessa aineistoa kirjaston lukusaliin.

Kirjaston kokoelmat eivät ole tiloista johtuen avokokoelmat. Kirjaston käytössä avustavat opasteet ovat puutteellisia ja saavutettavuutta koskevat samat seikat kuin Nervanderinkadun arkistojakin.

Erityisryhmille suunnattua aineistoa ei ole kartutettu systemaattisesti. Ala- ja osakulttuureita ja etnisiä ryhmiä koskevaa aineistoa löytyy lähinnä kansatieteen hyllyluokista, kansatieteen yksikön käsikirjastosta ja Kulttuurien museon käsikirjastosta.

Kansallismuseon kansatieteellisiin kokoelmiin kuuluva romaninaisen puku on esillä museon perusnäyttelyssä. Mikko Karhula, MV.

Tavoitteet

- Tavoitteena on yhdistää Museoviraston kirjasto ja arkistot yhteiseen asiakaspalvelutilaan. Tämä on mahdollista, jos virasto pääsee muuttamaan uusiin esteettömyyskriteerit täyttäviin toimitiloihin. Aineistojen saaminen samaan paikkaan parantaisi saavutettavuutta huomattavasti. Mikäli yhteiset arkisto- ja kirjastopalvelutilat toteutuvat, on huolehdittava siitä, että eri osaluokkien asiantuntemus säilyy tarvittavalla tasolla.
- Aineiston digitointi ja kokoelmatietojen luettelointi verkkoon selailtavaksi sekä hakujärjestelmien kehittäminen edistävät saavutettavuutta samoin kuin eri aineistoja esittelevät painetut julkaisut.
- Voimavaroja suunnataan puutteellisesti järjestettyjen arkistoaineistojen luettelointiin.
- Museoviraston verkkosivuille lisätään tiedot eri kokoelmien ja arkistoaineistojen sijainnista, niiden luokse pääsemisen esteettömyydestä ja siitä, kuinka niissä olevaa aineistoa on mahdollista tutkia.
- Kokoelmien kartuttamisen perusteet julkaistaan.

4.7. Museovirasto saavutettavana työpaikkana

Nykytilanne

Museoviraston palveluksessa oli vuoden 2006 lopussa yhteensä 409 henkilöä, joista vakinaisia oli 281. Koko vuoden aikana Museovirastossa työskenteli yhteensä 996 henkilöä. Suuri luku selittyy arkeologisille kaivauksille ja museoihin määräaikaisesti palkatuilla henkilöillä. Museovirastolla on yli 30 asiakaspalvelupistettä yhteensä 20 eri kunnassa.

Museoviraston nykyiset toimitilat eivät kaikilta osin täytä esteettömän työympäristön vaatimuksia. Fyysisen ympäristön parantaminen on yhtenä edellytyksenä sille, että Museovirastossa toteutuvat saavutettavan työpaikan tavoitteet ja että esimerkiksi liikunta-, näkö- ja kuulovammaisten ihmisten palkkaaminen olisi helpompaa.

Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa käsitellään yhdenvertaisuuslaissa (21/2004) sekä naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986). Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassaan sekä laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Ikä, etninen tai kansallinen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveydentila, vammaisuus, sukupuoli suuntautuminen sekä muut henkilöön liittyvät syyt ovat yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita. Sukupuoleen perustuvasta syrjinnän kiellosta säädetään naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa.

Tasa-arvosuunnitelmaa päivitetään Museovirastossa parhaillaan.

Museoviraston pääovella on portaita sekä sisä- että ulkopuolella. Mikko Karhula, MV.

Tavoitteet

- Museoviraston toimitilat ja palvelut suunnitellaan Design for All -periaatteen mukaisesti kaikille käyttäjille saavutettaviksi, käytettäviksi ja esteettömiksi.
- Museovirastoon laaditaan yhdenvertaisuussuunnitelma.
- Museovirasto kohtelee kaikkia yhdenvertaisina työnhakijoina.

4.8. Päätöksenteon avoimuus

Nykytilanne

Avoimuus on yksi Museoviraston perusarvoista. Avoimet ja läpinäkyvät päätöksentekoprosessit ovat paitsi laadukasta työtä, myös osa toiminnan saavutettavuutta. Päätöksenteon saavutettavuutta on myös se, että tehtyjen päätösten perustelut ovat kaikkien tiedossa.

Museoviraston päätöksenteko jakautuu kahteen osaan: sisäisiin, omaan henkilökuntaan ja toimintaan kohdistuviin päätöksiin, sekä ulkoisiin viranomaisena annettuihin päätöksiin.

Sisäinen päätöksenteko on saavutettavaa, kun kaikilla henkilökuntaan kuuluvilla on mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin ja henkilökunnan asiantuntemus otetaan päätöksenteossa huomioon.

Ulkoiseen päätöksentekoon liittyvää viranomaisviestintää Museovirastossa ovat lausunnot, luvat, rauhoitusilmoitukset, avustuspäätökset, selvitykset, ohjelmat, seurantaraportit, suunnittelun ja seurannan asiakirjat kuten tulossopimus, tulossopimuksen seurantaraportti, toimintakertomus sekä toiminta- ja taloussuunnitelma.

Museovirastossa laadittiin vuonna 2006 kaikkiaan 1 918 lausuntoa tai lupaa. Avustuspäätöksiä annettiin 774 kappaletta. Päätöksenteon volyymi on siten huomattava ja päätökset vaikuttavat välillisesti tai suoraan monien tahojen toimintaan. Museovirasto on suunnannut museoiden innovatiiviselle hankkeille tarkoitetuista avustuksista noin 60% saavutettavuuden ja kulttuuriperintökasvatuksen edistämiseen.

Museovirastossa ei ole käytössä viranomaisviestintää koskevia yleissuosituksia tai yleisesti noudatettavia käytäntöjä. Mahdollisia yksikkö- tai osastokohtaisia ohjeita ei ole saatavilla esimerkiksi intranetissä. Viranomaisviestinnän kieli ja asiakirjojen rakenne ovat hyvin vaihtelevia.

Kuten edellä arkistojen yhteydessä on todettu, Museovirastolla on useita eri arkistoja hajallaan eri toimipisteissä. Suurinta osaa arkistoaineistoista hallitaan edelleen manuaalikortistojen avulla, ja arkistojen sisältämät tiedot ovat siten rajoitetusti henkilökunnan ja asiakkaiden käytettävissä ja käyttö on usein paikkaan sidottua. Sähköisenä syntyneen tai sähköiseksi muunnetun asiakirjamateriaalin säilyttämistä tukevaa järjestelmää ei ole. Nykykäytäntö ei siten tue sähköisiä palvelu- ja päätöksentekoprosesseja.

Museoviraston asiakkaiden mahdollisuudet sähköiseen asiointiin ovat myös vähäisiä. Viraston verkkosivuilla on saatavissa joitain lomakkeita sähköisessä muodossa. Osa lomakkeista on palautettavissa järjestelmän kautta. Osa lomakkeista on pdf-tiedostoja, jotka asiakas voi tulostaa

ja palauttaa Museovirastolle postitse. Pdf-tiedostomuoto on joillekin käyttäjille esteellinen, koska tiedostojen avaaminen vaatii erillisen ohjelman.

Tavoitteet

- Sisäisen tiedottamisen tulee olla aktiivista, nopeaa ja aukotonta. Vastuuhenkilön tulee varmistaa, että tieto saavuttaa ne työntekijät, joita kyseinen asia koskee.
- Aukottoman tietojen saannin varmistamiseksi työkäytäntöjä muutetaan siten, että kaikki työntekijät tehtävästä ja yksiköstä riippumatta voivat käyttää tärkeimpiä sisäisiä viestintävälineitä (sähköposti ja intranet) ainakin kerran työpäivän aikana. Henkilökuntaa myös opastetaan ja kannustetaan käyttämään niitä.
- Museoviraston sähköistä asiakirjahallintaa ja arkistointia sekä sähköistä asiointia kehitetään ripeästi, jotta virasto voi toimia nykyaikaisena palvelutuottajana. Päätöksenteon avoimuus ja sitä kautta saavutettavuus tulee ottaa huomioon jo suunnittelun alkuvaiheessa. Sähköinen asiakirjahallinta vaikuttaa myönteisesti myös viranomaisviestinnän laatuun ja tehokkuuteen.
- Sähköisen palvelun rinnalla on käytössä toimiva perinteinen palvelu niille, jotka eivät käytä esimerkiksi sähköpostia ja Internetiä.
- Museovirasto edistää viranomaisena saavutettavuusnäkökulman huomioon ottamista.
- Päätöksenteossa kiinnitetään huomiota käytetyn kielen ja asiakirjojen rakenteen selkeyteen. Lausuntoja kehitetään niin, että päätös sekä sen perustelut ja seuraukset ilmenevät vaivattomasti ja selkeästi.
- Palvelujen käyttäjiltä saatu palaute käsitellään asianmukaisesti ja toivotut uudistukset toteutetaan mahdollisuuksien mukaan.

Mittanauha kuuluu saavutettavuuskartoittajan työkaluihin. Sari Salovaara.

5. Toimenpide-ehdotuksia 2007–2012

Osa saavutettavuutta parantavista käytännön toimenpiteistä voidaan toteuttaa normaalin virkatyön puitteissa ilman erillisiä kustannuksia. Osa toimenpiteistä maksaa ja kustannukset on hyväksyttävä osana kehittämistä. Usein on huomattavasti halvempaa ottaa huomioon saavutettavuus alusta asti kuin korjata vääriä ratkaisuja myöhemmin.

Normaalin virkatyön puitteissa toteutettavat tai vähäisiä kustannuksia aiheuttavat (esim. suurennuslasin hankkiminen) toimenpiteet voidaan toteuttaa välittömästi ja niiden käynnistäminen tulee aloittaa heti vuoden 2007 alusta.

Suurempia kustannuksia aiheuttavat toimenpiteet tulee priorisoida ja toteuttaa mahdollisimman nopeasti käytössä olevien resurssien puitteissa.

Saavutettavuutta parannettaessa vammais- ja muita erityisryhmiä edustavat järjestöt ovat avainasemassa oman alansa asiantuntijoina. Museoviraston tulee hyödyntää heidän edustamaansa asiantuntemusta mahdollisimman laajasti ja pitää heihin aktiivisesti yhteyttä. He voivat olla yhtä hyvin työtovereita tai tilaisuuden esiintyjä kuin kävijöitä tai yleisön edustajia.

Henkilökunnan koulutus on Museoviraston palveluiden kehittämisen perusta. Saavutettavuuteen liittyviä koulutustilaisuuksia Museovirastossa on järjestetty vuodesta 2005 lähtien osana henkilöstön koulutusohjelmaa.

On erittäin tärkeää, että saavutettavuuden eri osa-alueisiin liittyvää koulutusta jatketaan. Koulutustilaisuuksien järjestämisessä tulee tehdä yhteistyötä esimerkiksi erityisryhmiä edustavien järjestöjen sekä muiden museo- ja kulttuuriperintöalan toimijoiden kanssa.

Alla olevassa luettelossa on joukko strategiatyön aikana esille tulleita ehdotuksia käytännön toimenpiteiksi, joilla saavutettavuussuunnitelman tavoitteita edistetään. Osa toimenpiteistä liittyy koulutukseen, asenteisiin, valmiuksiin ja yhteistyöhön. Osa toimenpiteistä poistaa fyysisiä esteitä ja koskee esimerkiksi kulkumahdollisuuksien parantamista, apuvälineiden hankintaa ja kohteisiin liittyvää viestintää (esim. opastetaulut, kartat, verkkoviestintä).

Luettelo ei ole täydellinen, mutta sen perusteella on mahdollista käynnistää käytännön toimenpiteiden suunnittelu ja priorisointi. Toimenpiteet on jaettu kuuteen eri teemojen mukaiseen luokkaan.

I. Kartoitukset

Kartoitetaan kiinteistöjen esteettömyys, näyttelyiden saavutettavuus sekä opasteiden informatiivisuus ja selkeys.

- Kiinteistöjen esteettömyyden kartoitus.
- Näyttelyiden saavutettavuuden kartoitus. Aloitetaan Kansallismuseon perusnäyttelystä.
- Kiinteistöissä ja kohteissa olevien opasteiden kartoitus.
- Markkinointiviestinnän ja sidosryhmäviestinnän kohderyhmien ja niiden käyttämien viestintävälineiden kartoitus.

2. Koulutus ja tiedonsaanti

Kannustetaan ja tuetaan henkilökunnan osallistumista saavutettavuutta käsitteleviin koulutuksiin ja seminaareihin. Suunnitellaan ja toteutetaan koulutusta yhteistyössä palveluiden käyttäjien kanssa.

- Jatketaan jo aloitettujen saavutettavuus-temaisten koulutustilaisuuksien järjestämistä henkilökunnan tarpeiden mukaisesti.
- Järjestetään saavutettavan ja selkeän viestinnän koulutusta: graafinen suunnittelu, kielenhuolto, tiedotteen laatiminen, viranomais- ja asiantuntijaviestintä, verkkoviestintä, esiintyminen julkisuudessa ja mediassa.
- Järjestetään intranetin ja sähköpostin käytön opastustilaisuuksia.
- Saavutettavuussuunnitelmaan liittyvän kirjallisuusluettelon teokset hankitaan Museoviraston kirjastoon.

Henkilökunnalle järjestetyt saavutettavuuskoulutukset ovat olleet suosittuja. Eeva Kukko, Mv.

- Viranomaisviestintää, erityisesti lausuntoja, koskevat yksikkö- tai osastokohtaiset ohjeet tarkistetaan, yhdenmukaistetaan ja viedään intranettiin.
- Tarkistetaan suunnittelun ja seurannan asiakirjojen aikataulut.

3. Toimitilaan tai kohteeseen pääsy sekä siellä liikkuminen

Järjestetään liikuntaesteisille kävijöille pysäköintipaikat Museoviraston kiinteistöissä ja kohteissa, tehdään kulkuväylistä esteettömät ja turvalliset sekä opasteista selkeät.

- Liikuntaesteisille kävijöille toteutetaan kulkureitti ja opasteet Nervanderinkadun kiinteistöön.
- Opasteet tarkastetaan, uusitaan ja niitä hankitaan tarpeen mukaan.
- Museoviraston omille paikoitusalueille suunnitellaan ja toteutetaan liikuntaesteisten pysäköintipaikat
- Kohteiden kulkuväylät kunnostetaan esteettömiksi ja turvallisiksi.
- Pelastussuunnitelmat päivitetään ja tarkastetaan sekä merkitään esteettömät varauloskäytävät.

4. Apuvälineet ja moniaistisuus

Hankitaan liikkumista, näkemistä ja kuulemista edistäviä apuvälineitä sekä lisätään kaikkien kävijöiden mahdollisuuksia moniaistisiin kokemuksiin.

- Hankitaan liikkumista, näkemistä ja kuulemista edistäviä apuvälineitä.
- Pistekirjoitustekstejä lisätään näyttelyihin ja asiakaspalvelutiloihin.
- Ääniopasteiden käyttöä lisätään.
- Laaditaan kohokarttoja asiakaspalvelutilojen ja -kohteiden pohjapiirroksista.
- Museossa ja näyttelyissä otetaan laajemmin käyttöön kosketeltavia esineitä.

5. Viestintä

Viestinnässä käytetään selkeää kieltä lisätään verkkosivuille saavutettavuusinformaatiota sekä edellytetään että Museoviraston painettu viestintä on mahdollisimman saavutettavaa ja sähköinen viestintä esteetöntä.

- Kaikkien käyntikohteiden verkkosivuille laaditaan kohteen saavutettavuudesta kertova sivu.
- Erityissivuohteet tarkistetaan. Esteettämyys on erityissivujen julkaisemisen ehto.
- Verkkosivujen kieliversioihin lisätään selkokieli.
- Verkkosivuille laaditaan kiinteistöjen / kokoelmien kartat ja kartat kiinteistöjen sijaintipaikoista kulkuyhteyksineen.
- Museoviraston yleisesitteestä ja Kansallismuseon esitteestä tehdään selkokielineen versio.

6. Seuranta

Edellä lueteltujen toimenpiteiden lisäksi työryhmä ehdottaa, että Museovirastoon perustetaan työryhmä, jonka tehtävänä on seurata saavutettavuutta edistävien toimenpiteiden toteutumista, saavutettavuuteen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ja alan kehittymistä sekä vastata henkilökunnalle järjestettävän saavutettavuuskoulutuksen suunnittelusta. Työryhmän tehtävänä olisi myös pitää aktiivisesti yhteyttä eri erityisryhmiin sekä huolehtia heidän asiantuntemuksensa hyödyntämisestä Museoviraston kehitystyössä. Sesam-sihteeristö on valmis huolehtimaan yllä mainitusta tehtävästä.

Työryhmä suosittelee myös, että Museoviraston osastoille/yksiköihin/eri toimipisteisiin nimitettäisiin tarvittava määrä saavutettavuusvastaavia, joilla on työnsä ohessa mahdollisuus perehtyä syvemmin saavutettavuuden eri osa-alueisiin.

Liitteet

Tausta-aineisto verkossa

-Museoviraston hallinnoimien kiinteistöjen esteettömyysluokittelu:

<http://www.nba.fi/tiedostot/29907f14.pdf>

-Museoviraston asiakaspalvelun saavutettavuuskysely 2006:

<http://www.nba.fi/tiedostot/f7492c77.pdf>

Työkaluja viestinnän saavutettavuuden lisäämiseen

Viestintä-asiantuntijaryhmän kokoamia ja muokkaamia ohjeita ja tarkistuslistoja. Tarkistuslistoja suositellaan käytettäväksi myös silloin, kun työ tilataan ulkopuolelta. Tarkistuslistan käyttö ja saavutettavuuden peruskriteerien noudattaminen voidaan asettaa työn tilaamisen ehdoksi.

Testaa onko tekstisi selkeää

Testi auttaa työstämään tekstejä mahdollisimman ymmärrettävään muotoon. Vastaa kysymyksiin. Niiden avulla voit arvioida tekstiäsi.

Ennen kuin aloitat kirjoittamisen, mieti:

-Kuka lukee tai ketkä lukevat tekstisi?

-Mitä lukija odottaa tekstiltäsi?

-Onko aihe lukijalle ennestään tuttu? Jos lukijalla on vähän tietoa ennestään, selitä ja anna taustatietoja.

-Miksi lukijat haluavat lukea tämän tekstin? Koska useimmilla lukijoilla on kiire, mainitse tärkein asia tekstin alussa.

Testi:

1. Käykö tekstistä ilmi mikä on sen kohderyhmä? Kiinnostaako tekstin sisältö lukijoita?
2. Käykö tekstistä selville kuka on sen laatija ja / tai vastuhenkilö?
3. Selviääkö tekstistä helposti mikä on sen pääsanoma? Onko se selkeästi ja yksiselitteisesti muotoiltu?
4. Onko pääotsikko oikeassa suhteessa pääsanomaan?
5. Korostuuko pääsanoma tekstissä?
6. Onko teksti tarkoituksenmukaisesti jäsennelty? Käykö jäsenely selville esim. sisällysluettelosta?
7. Esitetäänkö asia, johon lukijat haluavat vastauksen, tekstin alussa?
8. Onko teksti helposti silmäiltävissä?
9. Onko tekstissä viittauksia lisätiedon lähteisiin?

10. Onko tekstissä yhteenveto tai tiivistelmä, josta käy ilmi tekstin tärkein sisältö?
11. Ovatko taulukot ja kaaviot helposti tulkittavissa? Onko taulukoissa ja kaavioissa selkeät otsikot?
12. Selitetäänkö taulukoiden ja kaavioiden sisältöjä tekstissä ja/tai kuvatekstissä? Helpottavatko taulukot ja kaaviot tekstin ymmärtämistä?
13. Onko tekstissä sisältöä selventäviä alaotsikoita? Oletko välttänyt otsikoita Yleistä, Muuta, Lisää X:stä jne. ?
14. Onko kappaleiden välissä tyhjä rivi tai kappaleen alussa sisennys?
15. Onko kappalejako looginen? Pitääkö kappalejako tekstin koossa?
16. Ovatko virkkeet riittävän lyhyitä? Onko niissä käytetty suoraa sanajärjestystä?
17. Onko kieli konkreettista?
18. Ovatko verbit aktiivimuodossa aina kun se on mahdollista?
19. Sisältääkö teksti erikoissanoja tai tietyille alalle ominaisia sanoja esim. viranomaisten käyttämiä sanoja, joita lukijan voi olla vaikea ymmärtää? Onko nämä sanat selitetty?
20. Onko teksti tarkistettu esimerkiksi jollakulla kohderyhmän edustajalla?

Toimitettu ruotsalaisen Klarspråktestin pohjalta, joka on verkossa osoitteessa www.justice.ministry.se

Saavutettava painotuote

Painotuotteen ulkoasu

1. Pienaakkoset eli gemenat ovat pääsääntöisesti luettavampia kuin suuraakkoset eli VERSAALIT, myös otsikoissa.
2. Liian suuri kirjainkoko tekee pitkistä otsikoista vaikealukuisia.
3. Lihavointi ja fonttikoon suurentaminen ovat suositeltavimpia korostuskeinoja. Kursiivi on vaikeampilukuista kuin pystysuora muoto. Käytä kursiivia ainoastaan tehokeinona ja vain enintään muutaman sanan kerta-annoksena.
4. Musta teksti valkoisella on luettavinta. Pohjaväriä myös kellertävä ja muut vaaleat värit ovat tehokkaita. Väripohjien käytössä on kuitenkin oltava varovainen. Suositeltavimpia tekstin värejä ovat musta, tummanvihreä tai tummansininen. Jos taustaväri on tumma, fontin tulee olla vaalea ja hieman tavallista suurempi.
5. Käytetään tuttuja, yleisiä kirjaintyyppejä. Julkaisussa käytetään vain kahta tai kolmea kirjaintyyppiä. Heikkonäköiselle henkilölle päätteetön kirjasintyyppi toimii parhaiten.
6. Leipätekstin eli kirjoituksen perustekstin kirjasinkoon tulee olla vähintään 12 pistettä painotuotteen tyypistä ja kohderyhmästä riippuen. Heikkonäköisille tarkoitetuissa painotuotteissa kannattaa käyttää isompaa kirjasinkokoa.
7. Rivivälin tulee olla 2–4 pistettä suurempi kuin kirjainkoko. Jos esimerkiksi kirjainkoko on 12 pistettä, riviväli on 14–16 pistettä.

8. Kappaleiden väliin jätetään tyhjä rivi. Kappaleet ovat lyhyitä.
  9. Teksti ladotaan niin, että se on oikeasta reunasta liehu (eli rivit ovat eri pituisia). Tavujakoja ei käytetä paitsi toisinaan pitkissä yhdyssanoissa, jos ne osuvat eri riveille.
  10. Palstan leveys määräytyy kirjainkoon mukaan: mitä isompi kirjain, yleensä sitä leveämpi palsta (yleisimmin 6–12 senttiä). Liian kapea palsta on hankala, koska riville mahtuu niin vähän sanoja. Liian leveä palsta taas hankaloittaa lukemista, katseen on löydettävä harhailematta seuraavan rivin alkuun.
11. Paras paperi on mattapintainen.

Painotuotteen kuvitus

1. Kuvituksena voidaan käyttää valokuvia ja piirroksia.
2. Symbolikuvia kannattaa käyttää harkiten, sillä ne ovat usein moniselitteisiä tai saattavat johtaa lukijaa / katsojaa harhaan.
3. Jotta teksti ja kuva erottuisivat toisistaan, tarvitaan kuvien ja tekstin sijoitteluun ilmavuutta. Kuvat tekstin taustalla tai kuviotaustat heikentävät luettavuutta merkittävästi. Liukuväritaustaa ei käytetä, ellei tummuusasteen muutos ole liian suuri.
4. Asettelu, jossa tekstin reuna väistää kuvaa (ns. tekstinkierto), ei ole suositeltava.

Hyvän esitteen minimisisältö

Hyvässä esitteessä on oltava vähintään nämä:

- kohteen nimi
- kohteen lyhyt esittely
- aukioloajat
- katu- tai käyntiosoite
- postiosoite
- puhelinnumero sekä virka-aikana että iltaisin ja viikonloppuisin

Myös näitä voi harkita:

- mahdollisesti museokaupan, lippukassan, kahvilan tms. puhelinnumero
- faksinumero
- sähköpostiosoite
- kohteen verkkosivujen osoite

Saavutettavat verkkosivut: tarkistuslista

Tämä lista on suunniteltu Museoviraston ns. erityisverkkosivuja suunnitteleville. Listan avulla voi tarkistaa, että erityissivut täyttävät saavutettavien verkkosivujen minimivaatimukset.

1. Onko sivustosta tehty Museoviraston erityissivusuunnitelma, jossa on määritelty sivuston tarkoitus, tavoitteet, käyttäjäryhmät, päivitysvastuut?
2. Onko sivusto myös ruotsinkielellä?
3. Onko sivustolla linkki Museoviraston verkkosivuille?
4. Onko sivustolla palauteosoite? Onko sivustolla riittävät tiedot sivuston käyttötarkoituksesta ja tiedon tuottajasta?
5. Onko sivustolla olevan tiedon ja aineiston oikeellisuus ja tekijänoikeudet tarkistettu?
6. Erottaako käyttäjä sivuston sisäiset ja muualle internetiin vievät ulkoiset linkit toisistaan? Ovatko (sekä sisäisten että ulkoisten) linkkien nimet ja kohdesivujen nimet samat?
7. Ovatko sivuston rakenne ja sisällön tärkeys yhteneväiset eli tärkeä tieto sijoitettu rakenteessa ylemmäs ja vähemmän tärkeä alemmas?
8. Hahmottaako käyttäjä alisivuilla liikkeessään sijaintinsa sivuston rakenteessa?
9. Ovatko sivuston käyttöliittymä ja ulkoasu yhtenäiset kaikilla sivuilla?
10. Onko tekstin ja kuvien suhde tasapainoinen?
11. Onko teksti silmäiltävää ja selkeää? Onko tärkein asia tekstin alussa?
12. Ovatko tekstin ja taustan kontrastit riittävät?
13. Voiko käyttäjä muuttaa tekstikokoa selaimesta?
14. Voiko sivustolla liikkua sarkaimen avulla?
15. Onko ulkoasun hallinnassa käytetty tyylitiedostoja? Voiko sivustoa käyttää myös ilman niitä?
16. Onko navigointialueilla olevat linkit toteutettu tekstimuotoisina?
17. Toimiiko sivusto vaikka käyttäjällä ei olisi skriptejä (esim. java script), selainlaajennuksia tai evästeitä käytössä?
18. Onko kuville tai äänille annettu tekstivastineet?
19. Toimivatko selaimen toiminnot, kuten taakse ja eteen -painikkeet?
20. Onko sivuston kuvat muokattu verkkoon sopiviksi?
21. Onko sivuston koodissa käytetty metatietoja?

Saavutettavuuskirjallisuutta ja -linkkejä

Arvot arjessa - virkamiehen etiikka. Valtionhallinnon käsikirja. Valtiovarainministeriö 2005.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20050114Arvota/name.jsp

Design for All tieto: Strategioita, työkaluja ja suosituksia.
<http://dfasuomi.stakes.fi/FI/DFA+tieto/index.htm>

Dodd, Jocelyn & Richard Sandell: Including museums: perspectives on museums, galleries and social inclusion. Research Center for Museums and Galleries 2001.
<http://www.le.ac.uk/museumstudies/research/Reports/Including%20museums.pdf>

Easy Access to Historic Buildings. English Heritage 2004.
http://www.english-heritage.org.uk/upload/pdf/EH_EasyAccess_2004.pdf

Easy Access to Historic Landscapes. English Heritage 2005.
<http://www.english-heritage.org.uk/upload/pdf/E AHL.pdf>

FI Suomen rakennusmääräyskokoelma. Liikkumisesteetön rakentaminen, määräykset ja ohjeet 1997.
www.finlex.fi/pdf/normit/1924-fi.pdf

Grip, Lars: Öppet för alla: 12 museer i Norden. Nordiska handikappolitiska rådet 2002
http://www.nsh.se/elektroniska_publicationer/12_museer.pdf

Ionides, Julia & Howell, Peter. Another eyesight: multi-sensory design in context. The Dog Rose Press, 2005.

Julkisten verkkopalvelujen laatukriteerit. <http://www.suomi.fi/suomifi/laatuaverkkoon/index.jsp>.

Kohti esteetöntä liikumista. Liikenne- ja viestintäministeriön esteettömyysstrategia. Liikenne- ja viestintäministeriö 2003. <http://www.elsa.fi/strategia/strategia.htm>.

Kulttuuria kaikille: Tietoa ja ohjeita. Oppaita, tarkistuslistoja ja oppaita.
<http://www.kulttuuriakaikille.fi/tietoa>.

Luukkonen, Marsa. Hauskaa kielenhuoltoa! – Kirjoittajan opas. WSOY 2006.

Museo kaikille: pohjoismainen esteettömyys- ja saavutettavuusopas. Svensson, Elisabet & Oderstedt, Ingemar & Landberg, Anna / suomenkielinen toteutus: Sari Salovaara. Valtion taidemuseo, taidemuseoalan kehittämissyksikkö, 2003

Projektipolitiikasta kaikki huomioivaan kulttuuripolitiikkaan. Opetusministeriön Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta 2004. <http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/projektipolitiikasta.doc>. Alkuteos: Från projektolitik till en inkluderande kulturpolitik? Uppdaterad översikt över handikappfrågor inom kulturpolitiken i de nordiska länderna, 2000–2003. Nordiska handikappolitiska rådet, 2004.

Selko-opas. Hannu Virtanen (toim.) Oppimateriaalikeskus Opike 2002.

Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Anna Rastas, Laura Huttunen, Olli Löytty (toim.). Vastapaino 2005.

Suomen perustuslaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus: opetusministeriön toimintaohjelma 2006–2010:

Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, 2006. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/taiteen_ja_kulttuurin_saavutettavuus_opetusministerion_toimenpid

Tillgänglighet och kulturarv. Accessibility and Cultural Heritage. Statens fastighetsverk 2005.

Tillgänglighetspolicy, Statens fastighetsverk 2004.

http://www.sfv.se/cms/sfv/om_sfv/tillganglighetsprojekt/Tillganglighetspolicy.html

Toimiva museonäyttely. http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/toimiva_museonayttely.pdf

Valtion taidemuseo. Kulttuuria kaikille.

Valtionhallinnon viestintäsuositus.

<http://www2.vnk.fi/julkaisut/listaus/julkaisu/fi.jsp?oid=130686>

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

<http://www.ykliitto.fi/ihmis/julistus.htm>

Museoviraston suunnitteluasiakirjat

Museoviraston tulossopimukset sekä toiminta- ja taloussuunnitelmat.

<http://www.nba.fi/fi/suunnitteluasiakirjat>

Oppia menneisyydestä, katse tulevaisuudessa. Museoviraston kulttuuriperintökasvatuksen strategia 2006–2010. Museoviraston kulttuuriperintökasvatus-työryhmä.

<http://www.nba.fi/tiedostot/4487dd54.pdf>